

Ergenlerde Sosyal Zekanın Gelişiminde Çevresel Faktörler

Leyla Abdullayeva*
ORCID-Id:0000-0001-7964-1457

Öz

Psikolojide önemi giderek artan Sosyal zeka kişilerin güdülerini, duygularını, ruhsal durumlarını doğru değerlendirme, insanları anlama, idare etme becerileri ve kişilerarası ilişkilerde ustaca davranma olarak tanımı yapılmaktadır. Sosyal zeka düzeyini küçük yaşlardan itibaren ana-baba tutumları, sosyal çevre ve okul hayatı etkilemektedir. Bu çalışmada ergenlerde sosyal zekanın gelişiminin önemi ve ergenlik döneminde sosyal zekanın gelişiminde etken faktörler konu edilmektedir. Ergenlik döneminde aile, okul ilişkilerinin, kültürel kodların Sosyal zekanın gelişimindeki rolü araştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Zeka, Sosyal zeka, Ergenlik, Gelişim

* Yüksek Lisans, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Ana Bilim Dalı, E-posta: leylaabdullayeva@stu.aydin.edu.tr

Peripheral Factors Influencing Development of Social Intelligence in Adolescents

Abstract

Social intelligence, the importance of which gradually increases, is known as proper assessment of person's motives, feelings, and spiritual conditions, capability of understanding and managing people, and behaving masterfully in personal relations. Social intelligence level is influenced by attitudes of parents, by social environment and school life since early ages of the child. This exercise focuses on the importance of development of social intelligence in adolescents and factors influencing development of social intelligence during adolescence. The role of the family, school relations and cultural codes in development of the social intelligence during adolescence was studied under this exercise.

Keywords: Intelligence, Social intelligence, Adolescence, Development

ВНЕШНИЕ ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА РАЗВИТИЕ СОЦИАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА У ПОДРОСТКОВ

Абстракт

Социальный интеллект, чья значимость в психологии растет с каждым днем, определяется, как справедливая оценка чувств, эмоций и психического состояния человека, способность понимать и взаимодействовать с людьми, и управление межличностных отношений. На уровень социального интеллекта с самого раннего возраста оказывают влияние отношение родителей, социальная среда и школьная жизни. Данное исследование фокусируется на важности развития социального интеллекта у подростков, а также факторов, влияющих на развитие социального интеллекта в подростковом возрасте. В этой статье изучается роль семьи, школьных отношений и культурных кодексов в развитии социального интеллекта в подростковом возрасте.

Ключевые слова: интеллект, социальный интеллект, юность, развитие

Giriş

Bireyin hayatında nitelikli ilişkiler her zaman önem taşımaktadır. Kişisel özelliklerine göre birbirlerinden farklı olan insanoğlu aynı zamanda zihinsel özelliklerine göre de farklılıklar göstermektedir. Öğrenme kapasitesi, çevreye uyum, hız ve diğer zihinsel faktörler açısından bireyler, farklı özellikler sergilemektedirler. Bu özellikler yüzyıllardır tartışmalı tanımlamalara maruz kalan zekayı ele almaktadır. Sekiz zeka türünden bir tanesi olan sosyal zeka kaliteli ve olumlu ilişki kurabilme becerisidir. Bu kavrama biraz daha açıklık getirmek gerekirse, sosyal zeka kişilerarası iletişim, diğer bireylere karşı empati duyguları ve kendini ifade becerilerini içermektedir. Sosyal zeka düzeyleri yüksek olan çocuk ve ergenler arkadaşlık ilişkilerinden mutluluk duymakta, diğer kişilere ilgide dikkatli oldukları gibi aynı ilgiyi kendileri de beklemektedirler.

Gelişimsel zeka kuramlarında ise çevreye uyum yeteneği temel faktörlerdendir. Zeka kavramı çevreye uyum yeteneğidir ki, bu da yaşamı boyunca kişinin sosyal çevresi ile etkileşiminden sonra gelişmektedir. Bireyin sosyal zeka düzeyi tek kalıtım yolu ile geçmemekte, çocukluk dönemlerinden başlayarak sosyal ortamda gelişmektedir. Bundan dolayı sosyal zekanın gelişiminde çevresel faktörlerin rolü büyüktür.

Bu makalenin amacı ergenlerde sosyal zeka gelişiminde çevresel faktörlerin rolünü ilgili kaynaklarla açıklamaktır. Bu çevresel faktörler aile, okul ve arkadaş ortamı olarak ele alınmıştır. İlk önce makalede zeka ve sosyal zeka kavramlarına kısa yer verilmiş, daha sonra ergenlik ve ergenlerin sosyal zeka gelişiminde onu etkileyen faktörler ele alınmıştır. Literatür taramasına dayalı olan bu makale nitel bir çalışma olduğundan yöntem ve bulgular kısmına yer verilmemiştir.

1-Zekanın Tanımı

Zeka, tarih boyu bilim adamları tarafından farklı şekilde tanımlanmakta olan bir kavramdır. 1921 senesinde yapılmış olan bir araştırmada on dört ünlü psikologdan zekanın tanımlanması istenmiş ve sonuçta sadece iki kişinin vermiş olduğu tanımlamaların ortak özellikleri üzerinde yoğunlaştığı belirtilmiştir. Bu iki faktör öğrenme kapasitesi ve çevreye uyum yeteneği olarak ileri sürülmüştür. 1986 senesinde ise bir önceki araştırmadan altmış beş yıl geçtikten sonra Sternberg ve Detterman buna benzer bir çalışmayı yenilemiş, yirmi dört tanınmış psikologla zekanın tanımını yeniden vermiştir. Öğrenme kapasitesi, çevreye adapte

Leyla Abdullayeva

süreci ve aynı zamanda kendini düşünme sürecine anlam verebilme ve kontrol edebilme yeteneği özelliklerini de ilave ederek zeka kavramının tanımını genişletmiştir.¹ Farklı tanımlara sahip zeka kavramının tartışmalara açık ve senelerden beri değişime uğrayan ve geliştirilen zeka kuramları sınıflandırması aşağıdaki gibidir;

- Psikometrik Yaklaşımlar
- Gelişimsel Yaklaşımlar
- Bio-ekolojik Yaklaşımlar
- Çoklu Yaklaşımlar

Gelişimsel zeka kuramlarında ise çevreye uyum yeteneği temel faktörlerdendir. Piaget'e göre zeka kavramı çevreye uyum yeteneğidir ki, bu da belli yaştan sonra kişinin çevresi ile etkileşiminden sonra gelişmektedir. Bireyin sosyal zeka düzeyi de kalıtım yolu ile geçmemekte, sosyal ortamda gelişebilmektedir.²

2-Sosyal Zeka

Genel olarak zeka tanımlarında zekanın kişinin sosyal dünyaya uyum becerilerini ve yeteneklerini kapsadığı belirtilmektedir. Bu aynı zamanda sosyal zekanın da tanımını ele almaktadır. Burada yalnızca kişinin sosyal çevredeki uyumu sağlama yeteneği değil, sosyal çevredeki rolünü de içermektedir. Kişilik ve karakter değerlendirmede uyumlu olabilen kişiler yüksek sosyal zekaya sahip bireylerdir. Sosyal zekanın tanımını veren Edward Thorndike, bu zeka türünün insanlararası ilişkilerde mantıklı hareket etme yeteneği, kız ve erkek çocuklarına karşı empati duyguları ve onları anlama, yönetme becerileri olarak belirtmiştir. Thorndike'nin üç faktör zeka teorisindeki zeka türleri içinde soyut, mekanik ve sosyal zeka olarak yer almıştır.³ Harvard Gardner ise kendisinin çoklu zeka teorisinde sosyal zekanın tanımını kişinin diğer bireylerin ruh hallerini, duygularını, isteklerini, motivasyonlarını ve niyetlerini anlama becerileri, onlarla nasıl grup şeklinde çalışabileceğini anlayabilme, problemleri, karışıklıkları ve sorunları çözme yetenekleri olarak açıklamaktaydı. Aynı zamanda sosyal zeka yüz ifadeleri, ses ve mimiklere göre insanların karakter ve kişiliklerini ayırt edebilme yeteneği, onlara karşı duyarlı olma davranışları, kişilerarası ilişkilerde farklı özellikleri

---

¹Arzu Özyürek ve İsa Özkan, "Ergenlerin Algıladıkları Anne-baba Tutumları ile Sosyal Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", International Journal of Science Culture and Sport (IntSCS), Cilt 3, Sayı 3, Temmuz 2015, s42-47.

²Jean Piaget, Çocukta zihinsel gelişim, çev: Hüsen Portakal, Cem Yayınları, İstanbul 2004, s62.

³Edward Thorndike, Intelligence and Its Use, Harper's Magazine, 1940, 227-228.

Leyla Abdullayeva

anlama ve uygun bir şekilde davranabilme olarak da açıklamasını getirmişti.⁴ Sosyal zekâ Gardner'in çalışmalarından önce araştırılmış ve altı faktör sosyal zeka ölçeği ile test edilmiş ve diğer zeka türlerinden farklı bir boyut olduğu saptanmıştır. 1965 senesinde O'Sullivan ve Mille sosyal zekanın tanımını vermiştir. Onlara göre sosyal zeka, kişinin diğer kişilerin duygu, düşünce ve davranışlarına empati kurabilme ve anlama becerisidir.⁵

3-Ergenlerde Sosyal Zeka ve Onu Etkileyen Faktörler

İnsan yaşamının önemli dönemlerinden biri de ergenlik dönemidir. Bu çağda birey biyolojik, psikolojik değişim yaşamakta ve gelişmektedir. Aynı zamanda bu dönem toplumsal sorunların da ortaya çıktığı bir dönemdir. Bireyin bu çağında ona en çok destek olabilecek kişiler aile ve çevresindeki diğer bireylerdir. Bu dönemin geçici olduğu toplumsal çevre ve aile tarafından unutulmamalıdır. Çoğu insanın, gelişim süreci içinde en çok sorun yaşadığı dönemin ergenlik çağı olduğu bilinmektedir. Bu dönemde bireye verilen destek toplumsal değerler kazanmasında önemli rol oynamaktadır. Daha önce zeka kavramına açıklık getirilirken sosyal zekanın kalıtım yolu ile kazanılmadığı vurgulanmıştır. Uzun zamandan beri kalıtım çevre etkenlerinin zeka ve kişilik özellikleri üzerindeki rolü tartışmaya açık bir konu halindedir. Araştırmacılar hem çevresel etkenleri, hem de genetik etkenleri kontrol altında tutulabilir çalışmalar yürütmeye çalışmışlardır. Sonradan kazanılan toplumsal zeka, insan ilişkilerinde önemli rol oynamaktadır. Ergenlik döneminde arkadaşlık ilişkilerinin olumlu olması, sosyal etkinliklere katılma, arkadaş gruplarında yer almak gibi davranışlar bireyin sosyal gelişiminde esastır.⁶ Ergenlik döneminin değişim ve gelişim dönemi olduğu ve bir çok sorunlarla baş etme süreci olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Ergenliğin ne olduğu hakkında açıklama getirmek gerekirse; "ergen" kelimesi Batı literatüründeki 'adolescent' kelimesine karşılık olarak kullanılmaktadır. Bu kelime de Latince olgunlaşmak, büyümek anlamıyla eş değerli olan 'adolescere' fiilinden türemiştir. Bu kelime durum bildirmemekle beraber süreç bildiren bir kelimedir. Aynı zamanda kişide kolaylıkla gözlemlenebilen sürekli gelişim evresi şeklinde belirtilebilmektedir. Lindgren ve Byrne'ye göre ergenlik dönemi çocukluk ve yetişkinlik dönemi arası değişim ve gelişim dönemidir. Erikson'a göre ise bu aşama farklı toplum ve farklı kültürlerde herkesin farklı şekilde değişim ve gelişim sergilediği bir aşamadır. Son olarak Adams'a göre bu süreç çocuğun ailesi tarafından korunmasının

⁴Thomas Armstrong, "Multiple Intelligences in the Classroom", Alexandria: ASCD, Virginia 1994, p78-95.

⁵Maureen O'sullivan and Richard Mille, "The Measurement of Social Intelligence", Reports from the psychological laboratory, University of Southern California 1965, N34.

⁶Mary Gander ve Harward Gardiner, Çocuk ve Ergen Gelişimi, çev; Bekir Onur, Ali Dönmez, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2004, s54.

Leyla Abdullayeva

güvenliğine daha az ihtiyaç duyduğu ve hormonal, fizyolojik değişimin olgun birey düzeyine yaklaşmış olduğu ve fizyolojik gelişimin çocuğu çevresinde sorumluluk taşıma yönünde zorladığı bir süreçtir. Birleşmiş Milletler Örgütü bu sürecin 12-25 yaş aralığı olduğunu belirtmektedir.⁷ Yörükoğlu'na göre bu süreç 12-21 yaş aralığını kapsamaktadır. Genel olarak ergenlik çağı farklı sosyo-ekonomik yapılarda ve coğrafyalarda farklı yaş dönemlerinde başlayıp, farklı yaş dönemlerinde de biten bir aşama olarak belirtilebilmektedir. Bu süreç bütün gelişimsel özellikleri taşımaktadır.⁸ Toplumsal zeka olarak da bilinen sosyal zeka gelişimi bu dönemde önemli rol oynamaktadır. Bireyin arkadaşlık ilişkileri, diğer bireylerin davranış ve durumlarına karşı olumlu olma, empati becerileri, sosyal yetenekler ve topluma uyum sağlama olarak bilinmektedir. Sosyal zeka bu becerilerin hepsini içermektedir. İlk önce insanoğlunun toplumsal varlık ve toplumsal yaşamın bir parçası olduğu unutulmamalıdır. Ergenlik çağında biolojik ve hormonal gelişim yaşayan birey aynı zamanda toplumsallaşma sürecine de girmektedir. Bu aşamada birey, toplumun biçim vermiş olduğu davranış ve düşünme şekillerini öğrenmekte ve kültürü ile bütünleşmektedir. Sosyal varlık olan bireyin edindiği toplumsal ve kültürel davranışlar ve olumlu ilişkiler kişinin yapısını etkilemekle beraber onun yaşam çevresine uyum sağlamasını kolaylaştırmaktadır. Sosyal dünyanın bir parçası olan bireyin daha yaşamının ilk yıllarından sosyal çevresine uyum sağlamak gibi bir görevi vardır. Bu görevin gerçekleşmesinde bireyin çevresinin katkısı ve desteği, edindiği bilgiler ve toplumsal değişimleri göz önünde bulundurması gibi şartlar önemli rol oynamaktadır. Sosyal değerlerin gelişmesinde aile ortamının katkısı daha büyüktür. Bu tabloyu tanımlayanlardan biri de Yörükoğlu olmuştur. Ona göre aile, insan ilişkilerinin sergilendiği bir sahnedir. Çocuk, insan ilişkilerini ilk bu sahnede izlemektedir. Burada temel anne ile baba tarafından oluşturulmaktadır. Yani aile içindeki etkileşim biçimi çocuğun ya da ergenin bireyselleşmesi ve toplumsallaşmasında önemli katkı sağlamaktadır.⁹ Aynı zamanda ebeveynlerin çocukla ya da ergenle kurmuş olduğu ilişki de onun özgüven ve sosyal değerlerinin olumlu ya da olumsuz gelişimini etkilemektedir. Bundan başka çocuğun ya da ergenin sosyal zeka ve becerilerinin gelişmesinde arkadaşlık ilişkileri ve okul ortamı da önemli katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda arkadaşlık ilişkilerinin kurulmasında, ya da çevrede doyurucu iletişimde kişinin sosyal zeka düzeyinin yeterli bir seviyede olması

⁷ Müjdat Avcı, "Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları", Dergi Park, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, 2006, s39-63.

⁸ Atalay Yörükoğlu, Gençlik Çağı, Özgür Yayıncılık, İstanbul 1990, s15.

⁹ Atalay Yörükoğlu, Çocuk Ruh Sağlığı, Çocuk Yetiştirme Sanatı ve Kişilik Gelişimi, Özgür Yayınları, Ankara 2011, s21-23.

Leyla Abdullayeva

gerekmektedir. Sosyal dünyanın bir parçası olmak için kişilerarası ilişkilere yönelik olarak bireyin birtakım sosyal farkındalık ve diğer sosyal yeterliliklere de sahip olması gerekmektedir ki, bu becerilerin ilk önce geliştiği yer aile ortamıdır. Yeterli sosyal zeka düzeyine sahip olan birey, aynı zamanda empati kurma, karşısındaki bireyi dinleme, kolay iletişim kurabilme, çözüm ürete bilme ve diğer özellikleri de kendinde taşımaktadır. 1969'da yapılmış olan bir araştırmaya göre Pierce ve Drasgow insanlararası ilişkilerin olumlu yönde değişmesinin, onların bir çok diğer sorunlarının da giderilmesine yardımcı olduğunu savunmuşlardır. Bu açıdan hastaların almış olduğu kişilerarası ilişkilerde yetenek eğitiminden sonra diğer alanlarda da iyileşmeler saptanmıştır.¹⁰

Sağlıklı ilişkilerin kurulmasında kişinin sosyal zekasına bağlı olan sosyal beceriler önem gerektirmektedir. Düzenli karşılıklı ilişkiler sosyal yetenek sayesinde kurulmaktadır. Sosyal beceri sosyal varlık olan insan hayatında önemli kavramlardan biridir. Çünkü, bu sosyal yeteneğin insan hayatına kattığı bir çok avantajları vardır. Örneğin sosyal zeka düzeyleri yüksek olan kişiler depresyona daha az eğilimlidirler ve derin ilişkiler kurmakta uzadırlar. Bu avantajlara sahip olan ve sosyal zeka düzeyleri yüksek olan bireylerin kişilik özellikleri hem olgun yaşta bireyler için, hem de ergenler için geçerlidir. Hatta ergenlik yaş dönemi, kişisel problemlerin giderilmesinin, sosyal dünyanın geliştirilmesinin beklenildiği bir dönem olmaktadır. Bu yaş döneminde farklı yaş ve cinsiyetten bireylerle arkadaşlıklar kurmak, sosyal ortamlarda bulunmak sosyal gelişim için önemlidir. Bütün bunlar insanlararası ilişkileri içerdiğinden sosyal zeka kavramı önem kazanmaktadır.¹¹ Ergenlik- özerklik ihtiyaçlarının geliştiği, aile ve arkadaş ilişkilerinin değişime uğradığı, çocukluk yaş dönemi ile yetişkinlik, olgunluk döneminin arasında yer alan “ara dönem” şeklinde belirtilmektedir. Bu dönem sosyal ve duygusal açıdan belirli değişimlerin ve gelişimin kendini gösterdiği bir dönem olarak tanımlanmaktadır. Çünkü bazı sosyal özellikler genetik olarak geçmemekte ve bireyin doğumunda var olmamaktadır. Kalıtımın ürünü olmayan bu özellikler aile ve sosyal çevrenin desteği ile kazanılmaktadır. Burada olumlu anne-baba tutumları, olumlu sosyal çevre ve üstün zekalı çocuklara özel okullar ve öğretmenler önemli rol oynamaktadır. Yani sosyal zekanın geliştirilmesi için üstün sosyal çevre ve derin ilişkiler önemlidir. Hatta üstün zekalılığın kendisi de sosyal zekanın gelişmesinde ana faktörlerden biridir. Gelişmekte olan

¹⁰ Galip Yüksel, “Sosyal Beceri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerine Etkisi”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 1997.

¹¹ Fatma Uzamaz, “Ergenlerde Sosyal Beceriler ve Değerlendirme Yöntemleri”, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 6, Sayı 6, Mayıs 2013, s49-58.

Leyla Abdullayeva

ergenlerin sosyal zeka düzeylerinin yüksek olmasında aile bireyleri arasında olumlu ilişkiler, özel okul ve öğretmenlerin onlara kattığı değer ve uzun vadeli arkadaşlık ilişkileridir.¹²

4-İlgili Araştırmalar

Sosyal zeka ile ilgili bir çok araştırma ele alınmış ve farklı değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. 1990 senesinde Brown ve Randall akademik zeka ile sosyal zeka arasındaki ilişkiyi incelemiş, iki zeka türünün kısmen örtüştüğünü savunmuşlardır. Aynı zamanda iki ayrı alan olduğunu göstermişlerdir. Daha sonra 1995 yılında Wong ve arkadaşları hem sosyal zekanın çok boyutluluğunu hem de akademik zeka ile ilişkisini araştırmışlardır. Bu çalışma sonucuna göre sosyal zeka davranışsal ve bilişsel boyutlarına ayrılabilmekte ve sosyal zeka ile akademik zeka da ayrı boyutları kapsamaktadır. Aynı senede Zhan tarafından yapılan bir diğer araştırmada sosyal zeka ile sosyal deneyim arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Bu çalışma 3. ile 6. sınıfta eğitim gören 199 kişi ile yapılmış, sosyal zeka ile sosyal deneyimlerinin bazı tarafları arasında ilişki bağlantı olduğu saptanmıştır. Bu araştırmada olumlu ana-baba tutumunu yanıtlayan öğrencilerin sosyal zeka seviyelerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Türkiye’de yapılmış olan araştırmalara bakıldığı zaman; 2005 yılında Zeynep Akkuş ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinde sosyal beceri düzeyi ile özsaygı ve denetim odağı ilişkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda sosyal beceri ile özsaygı ve denetim odağı arasında pozitif ilişki olduğu görülmüştür. 2006 yılında Tayfun Doğan üniversite öğrencilerinin sosyal zeka düzeyleri ile onların depresyon ve bazı diğer değişkenlerle ilişkisini incelemiştir. Araştırma sonucuna göre sosyal zeka düzeyleri ile depresyon düzeyleri arasında anlamlı ilişki bulunmuş, sosyal zeka düzeyi yüksek olduğu zaman depresyon düzeyinin düşük olduğu saptanmıştır.¹³

---

¹² Adnan Kulaksızoğlu, Ergenlik Psikolojisi, Remzi kitap evi yayınları, İstanbul 2011, s38.

¹³ Tayfun Doğan, “Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Zeka Düzeylerinin Depresyon ve Bazı Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya 2006.

Sonuç

Bireyin çevresiyle kurduğu farkındalık, empati ve sosyal uyum olan sosyal zeka aile ilişkileri, arkadaş ve çevreyle yapılan etkinliklerin desteği ile gelişmektedir. Burada ailenin sorumluluğu daha fazladır. Çünkü aile çocuğu daha küçük yaşlardan itibaren yaşamda karşılaşacağı sorunlara hazırlamakla yükümlüdür. Ebeveyn ve büyük kardeşler bu çocukların olumlu davranış modelleri edinmelerinde önemli faktördürler. Ebeveynlerin taşıdıkları sosyal sorumluluklar, insanlararası derin ve uzunvadeli ilişkilerde o ailede büyümekte olan çocukları da etkilemektedirler. Ergenlerin sosyal tutumlarının gelişiminde çocukluk dönemlerinden başlayarak ailenin benimsemiş oldukları ana-baba tutumları önemli faktördür.¹⁴ Hatta ergenlerin sosyal gelişimlerinin ebeveyn tutum ve üslupları ile gerçekleştiği yönde uzun tartışmalar mevcuttur. Günümüzde ise bu iki faktör birbirini etkilemektedir. Yani ergenler de ana-babaların sosyalleşmelerinde etkili olabilmektedirler. Bu sosyal zeka düzeyleri yüksek olan bireylerde daha da etkilidir. Ana-baba ve çocuk ilişkilerinde destekleyici, koruyucu ve içten olma gibi özellikleri kapsamakla beraber, bazen farklılıklar da göstermektedir.¹⁵ Ailede ana-baba arasındaki ilişki, anne babanın sosyal zeka ve aynı zamanda sosyal yetenekleri, ebeveyn çocuk arasındaki ilişki, çocuğun karakteri ve mizacı, çocuğa karşı tutum, ailenin ekonomik durumu, kültürel farklar ve en sonda anne babanın çocuk yetiştirme konusunda almış oldukları eğitim ve destek ergenlerin sosyal yeteneklerini olumlu ve olumsuz olarak etkileyen faktörlerdir. Sosyal zekanın gelişmesinde bir çok faktörün önemli rolü olsa da en temel kaynak ebeveyn ve aile ortamı olmaktadır. Bu konu ile ilgili yapılan araştırmalar ergenlik döneminde çocukların sosyal dünyalarındaki değişiklikler aile baskısı ve sosyal kapasitenin yetersiz kaldığı durumlarda ergenlerin bu ara çağda yaşıtlarına karşı düşmanca yaklaşımlarda ve davranışlarda bulduklarını belirtmektedir.¹⁶

Araştırmalar ergenlerin sosyal yeteneklerinin gelişmesinde önemli olan bir diğer faktörün güvenli bağlanma olduğunu göstermektedir. Önceleri bağlanma, çocukla anne, temel bakıma üstlenen kişi arasındaki bağ olarak belirtilmiş olsa da, son zamanlar bu kavram yaşam boyunca yaşanan tüm derin ilişkileri kapsamaktadır. Yapılan çalışmalar, ebeveyn ve arkadaş

¹⁴ Özge Damarlı, "Ergenlerde Toplumsal Cinsiyet Roller, Bağlanma Stilleri ve Benlik Kavramı Arasındaki İlişkiler", Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.

¹⁵ Rukiye Karaköşe, Ben Büyüdüm, Çocuk Eğitiminde Ergenlik Psikolojisi ve İletişim, Yediveren Yayınları, İstanbul 2003, s70-71.

¹⁶ Serdal Seven, "Saldırganlık Eğilimi Ölçeği'nin Türk Çocuklarına Uyarlanması", Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, 2010, s75-84

Leyla Abdullayeva

ilişkilerinde güvenli bağlanan çocukların daha yüksek sosyal yeteneklere ve benlik saygısına sahip olduklarını kanıtlamıştır.¹⁷ Sosyal yeteneklerin ve sosyal zekanın gelişmesinde güvenli bağlanma söz konusu olduğundan ebeveyn ve akran ilişkilerinin bir çok noktada örtüştüğü belirtilmiştir. Çünkü ergenlerin aile ve akranlarla ilişkileri iki yönlü ilişkilerdir. Ergenler bu bireylerden etkilendikleri gibi aynı zamanda kendileri de o bireylerin davranışlarında etkili rolü olan aktif bireylerdir.¹⁸

Sosyal zekası düşük olan, arkadaşlıklar kurmaktan zorluklar yaşayan çocuklarda ilerde depresyon ve ona bağlı bazı klinik bozukluklar görülmektedir. Bundan dolayı ailelerin ilk vazifeleri çocuklarına olumlu sosyal ortamlar sağlamaktır ki, bunun da temeli aile içinde olumlu ilişkilerden başlamaktadır. Çünkü sosyal zekası gelişmekte olan ve sosyal becerilere sahip olan çocuklar hayatlarının her döneminde çevreyle ile nasıl geçinebileceğini, yeni insanlara nasıl uyum sağlayacağını, diğer kişileri nasıl etkileyebileceklerini ve ikna edebileceklerini iyi bilmektedirler. Bu beceriler onların sorunlarına çözüm üretebilmelerinde, sosyal ve psikolojik açıdan iyi hissetme ihtiyaçlarını karşılamalarına her daim yardımcı olmaktadır. Tersini düşünülecek olursa yalnızlığı seven, utangaçlığından dolayı her daim geri çekilen çocuklar sosyal ilişkilerde ve sosyal ortamlarda yetersiz ve içe kapanık olmaktadır. Çocukta ya da ergende yaşanan bu eksiklik duygusu onların aile, sosyal çevre, okul ve ilerde iş ve evlilik hayatlarında ciddi sorunlar yaratabilmektedir. Sosyalliği yeterli yaşamayan bireyde olumsuz davranışlar gözlemlenebilir. Ortaya çıkan bu ve diğer sorunlar çocuğun hem sosyal, hem de içsel olarak uyumsuzluk yaşamasına neden olabilmektedir. Sosyal zeka düzeyinin gelişmemesi bireyin psikolojik sağlığını riske sokabilmektedir. Sosyal dünyanın bir parçası olan insanoğlunun hayatında olumlu ilişkiler, doyurucu ve kaliteli sosyal ortamlar, anlama ve anlatma ihtiyaçlarının giderilmesi önemlidir.¹⁹

---

¹⁷ Fatih Bayraktar, "Olumlu Ergen Gelişiminde Ebeveyn ve Akran İlişkilerinin Önemi", Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, Ankara 2007, Cilt 14, Sayı 3, s157-166.

¹⁸ Laurence Steinberg, Susie Lamborn, Naney Darling "Over Time Changes in Adjustment and Competence Among Adolescents from Authoritative, Authoritarian, Indulgent, and Neglectful Families", 1994, Child Dev 65: 754-770.

¹⁹ Ercan Kocayörük, "Ergen Gelişiminde Aile İşlevleri ve Baba Katılımı", Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt 4, Sayı 33, Ekim 2010, s37-45.

Leyla Abdullayeva

Kaynaklar

KULAKSIZOĞLU, Adnan, 2011, Ergenlik Psikolojisi, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul.

ÖZYÜREK, Arzu - ÖZKAN İsa, 2015, “Ergenlerin Algıladıkları Anne-baba Tutumları ile Sosyal Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, International Journal of Science Culture and Sport (IntSCS), Cilt 3, Sayı 3, Temmuz, s42-46.

YÖRÜKOĞLU, Atalay, 2011, Çocuk Ruh Sağlığı, Çocuk Yetiştirme Sanatı ve Kişilik Gelişimi, Özgür Yayınları, Ankara.

YÖRÜKOĞLU, Atalay, 1990, Gençlik Çağı, Özgür Yayıncılık, İstanbul.

YILMAZ, Aysen, 2000, “Eşler Arasındaki Uyum ve Çocuğun Algıladığı Anne-Baba Tutumu İle Çocukların, Ergenlerin Ve Gençlerin Akademik Başarıları ve Benlik Algıları Arasındaki İlişkiler”, Yayınlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

TORNDIKE, Edward, 1940, “İntelligence and Its Use”, Harper’s Magazine, pp.227-228.

KOCAYÖRÜK, Ercan, 2010, “Ergen Gelişiminde Aile İşlevleri ve Baba Katılımı”, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt 4, Sayı 33, Ekim s37-45.

BAYRAKTAR, Fatih 2007, “Olumlu Ergen Gelişiminde Ebeveyn ve Akran İlişkilerinin Önemi”, Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, Ankara Cilt 14, Sayı 3, s157-166.

UZAMAZ, Fatma, 2013, “Ergenlerde Sosyal Beceriler ve Değerlendirme Yöntemleri”, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 6, Sayı 6, Mayıs, s49-58.

YÜKSEL, Galip, 1997, “Sosyal Beceri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerine Etkisi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

PIAGET, Jean, 2004, Çocukta zihinsel gelişim, çev: Hüsen Portakal, Cem Yayınları, İstanbul.

STEINBERG, Laurence, LAMBORN, Susie, DARLING, Naney, 1994, “Over Time Changes in Adjustment and Competence Among Adolescents from Authoritative, Authoritarian, İndulgent, and Neglectful Families”, Child Dev 65: 754-770.

GANDER, Mary- GARDINER, Harward, 2004, Çocuk ve Ergen Gelişimi, Çev; Bekir Onur, Ali Dönmez, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Leyla Abdullayeva

O’SULLIVAN, Maureen- MILLE Richard, 1965, “The Measurement of Social Intelligence”, Reports from the psychological laboratory, University of Southern California, N34, Abd.

AVCI, Müjdat, 2006, “Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, s39-63.

DAMARLI, Özge, 2006, “Ergenlerde Toplumsal Cinsiyet Rollerini, Bağlanma Stilleri ve Benlik Kavramı Arasındaki İlişkiler”, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

STERNBERG, Robert, 2000, “Practical Intelligence in Everyday Life”, University Press, Cambridge, p89-95.

KARAKÖŞE, Rukiye, 2003, Ben Büyüdüm, Çocuk Eğitiminde Ergenlik Psikolojisi ve İletişim, Yediveren Yayınları, İstanbul s70-71.

SEVEN, Serdal, 2010, “Saldırganlık Eğilimi Ölçeği’nin Türk Çocuklarına Uyarlanması”, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, s75-84.

DOĞAN, Tayfun, 2006, “Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Zeka Düzeylerinin Depresyon ve Bazı Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi”, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

ARMSTRONG, Thomas, 1994, “Multiple Intelligences in the Classroom”, Alexandria: ASCD, Virginia, p78-95.

Leyla Abdullayeva